

Ferit Edgü Öykücülüğü: Suskunluk ve Yazmak Arasında

Cihan ERDAL¹

Özet

Ferit Edgü toplumcu gerçekçiliğin sınırlarını sorgulayan ve eş anlı olarak Batı'da gelişen varoluşçu edebiyatı izleyerek "şimdi"yi yakalamaya uğraşan edebiyatın '50 kuşağının bir parçasıydı. Biçimde ve özde yeniyi arayan bu kuşağın içerisinde Ferit Edgü'yü farklı kılan unsurlar nelerdi? Edgü'nün minimalist yapısıyla umutsuzluk, sıkıntı, var olmak ya da hiçlik gibi meseleler üzerine yoğunlaşan anlatıları, yazmak eylemi, yaşamayı ve yazmayı denemek, susmak ya da anlatmak arasında gidip gelen edebi ve varoluşsal sorularını okurla paylaşır. Bu makalede Ferit Edgü'nün '50 kuşağı içerisindeki özgün konumuna, Beckett'ten, Deleuze'den, Joyce'dan, Kafka'dan söz açarak dile ve yazmak eylemine, insanın derin umutsuzluğuna dair sorularına yanıt arayan metinlerinden yola çıkılarak bakılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ferit Edgü, 1950 Kuşağı, Türkçe Öykü, varoluşçuluk, yazmak.

Storytelling of Ferit Edgü: In Between the Silence and the Narration

Abstract

Questioning the limits of social realism while following the existentialist literature growing in the West and aiming to seize the moment, the "now", Ferit Edgü was part of the '50 generation. What were some of the factors that distinguished Ferit Edgü from others in this generation that were looking for the new in the essence and the format? With Edgü's minimalist form, in his narration focusing on the subjects of hopelessness, discomfort, existence or non-being Edgü shares the literal and existential issues that wobble between the act of writing, trying to live and write and be quiet or narrate. In this article, Ferit Edgü's unique position in the '50 generation and language and act of writing from Beckett, Deleuze, Joyce to Kafka will be looked upon through the texts that have been looking for responses to the deep hopelessness of individual.

Key Words: Ferit Edgü, Generation of 1950 in Turkish Literature, Turkish Story, existentialism, narration.

1950 Kuşağı ve Ferit Edgü

1950'li yıllar hem öykü alanında hem de şiirde geleneksel olandan kopuşun başlangıcı, "yeni"nin peşine düğüldüğü ve "İkinci Yeni"ye doğru giden sürecin ilk adımlarının atıldığı bir dönemdir. Toplumcu gerçekçilik akımının eleştirildiği, edebiyatta yeni olana dair tartışmaların merkezinde yer aldığı bir kuşak 50'li yıllarda toplumcu gerçekçiliğin sınırlarını araştırma-ya yönelmiş ve bu yönelimle birlikte Batı'daki gelişmeleri de izleyerek "şimdi"yi yakalamaya

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, cihanerdall@gmail.com

çalıştıkları yapıtlarında birtakım öz ve biçim yenilikleri denemişlerdir. 1950'li yılların ortalarına doğru şiirde ve öyküde etkileşimli bir şekilde yenilik arayışına girişilmiş ve belirli bir akış kazanarak yerleşik hale gelen edebiyat anlayışının yanı başında, büyük ölçüde farklılaşmış olan ihtiyaçları tatmine yönelen, dilde ve yapıda yenilenmeyi hedefleyen bir edebiyat anlayışı filizlenmiştir.²

1950 kuşağının yenilikçi sayılan öyküleri özellikle 50'li yılların sonlarına doğru varoluşçuluk akımından ve gerçeküstücülükten önemli ölçüde etkilenirler. Örneğin A dergisi Mayıs 1959 tarihinde "Varoluşçuluk Özel Sayısı"nı yayımlamış ve dergide Heidegger, Kierkegaard, Nietzsche, Rilke ve Sartre'dan çevrilmiş yazılara yer verilmiştir. Varoluşçuluk akımının etkisiyle 50 kuşağının öykü ve şiirlerinde bunalıtı, sıkıntı, karamsarlık, umutsuzluk, yalnızlık, cinsellik gibi izleklerin sıkça görülmeye başlanır. Aynı dönemde Beckett, Camus, Kafka, Sartre gibi yazarların metinlerinin Türkçeye çevrilmesi de bu etkiyi beslemiştir.

Ferit Edgü, 1950'li kuşağın 'Baylancılar' olarak anılan Demir Özlü, Orhan Duru, Yılmaz Gruda, Fikret Hakan ve Orhan Çubukçu gibi yazarlarının da yer aldığı bir grupla birlikte hareket eder. Özellikle varoluşçuluk akımı Edgü'nün ilk dönem öykülerinde belirgin olarak hissedilir.

Dönemin önemli tartışma konularından biri edebiyatta varoluşçu akımın da etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilecek "karamsarlık" veya "umutsuzluk" temasının şiir ve öykülerde baskınlığı olduğu görülür. Örneğin Yeni Ufuklar dergisinde yayımlanan "Gününü Gün Etmeğe Yergi" başlıklı yazısında Kemal Bilbaşar, Ferit Edgü'nün "Genelleme" başlıklı yazısından yola çıkarak bu karamsarlığı eleştirir. Edgü bunalım edebiyatı yaparak gerçeklerden kaçtığı söylenerek Asım Bezirci tarafından da eleştirilir. Ahmet Oktay yine 1950 kuşağına yönelik olarak Fethi Naci'nin eleştirisini şöyle aktarır: "Fethi Naci genç yazarların toplumsal koşulların nedenlerini göremediklerini, bu yüzden 'evasion psychologie'ye (kaçış psikolojisine) sarıldıklarını söylüyor. Kolay bir yorumlamadır bu. Bugün bazı yazarlarımız cinsel sorunlara değiniyorsa bunun kaçışla, içe kapanmayla ilgisi yoktur. Olsa olsa insanı tanıma, gün ışığına çıkarma çabasıdır."³ Ferit Edgü ise gerçeklerden kaçmadığını, tam tersine gerçeği ele geçirmeye çalıştığını söyler. Edgü'nün gerçeği yansıtmaya yönelik üslubu, kurduğu dil eskiden farklıdır ve hatta geleneksel olana başkaldırı içerir. Bu yanı sıra Edgü'nün 'bunalım edebiyatı'nın eski kuşak yazar ve şairlerce tepkiye maruz kalması olağandır.

Jale Özata Dirlikyapan 1950 kuşağının Türkçedeki öykücülüğün değil, aynı zamanda Türkçe romanın, şiirin ve eleştirinin modernleşme sürecini hızlandıran ve bugünkü birikime katkı sağlayan yazarların yetiştiği bir kuşak olduğunu söyler.⁴ Bireyin iç dünyasını daha derinlikli bir şekilde ortaya koymak ve aynı zamanda dillerini bu derinliğe uygun esnekliğe kavuşturmak amacıyla, imgelere, bilinç akışına ve zaman-mekân soyutlamalarına yaslanmaya başlarlar. İnsani deneyimlerin simgesel, düşsel ve gerçeküstü öğelerle beslenerek anlatılması söz konusudur. Özellikle Edgü'nün öykülerinde -örneğin "Kaçkınlar"da- bireyin iç dünyasından dış dünyaya, gerçekten düşe geçişlerde yaşanan değişime paralel olarak anlatıcının ya da metnin dilinin de değişime uğradığını görürüz.

Bu noktada Sait Faik'in 1950 kuşağını etkileyen başlıca yazarlardan biri olduğunu söylemek gerekir. Kalıplaşmış, gelenekselleşmiş her türlü yazınsal anlayışa büyük bir tepkinin baş gösterdiği 1950'li yıllarda, kendilerinden önceki kuşağın yazarı olan Sait Faik gibi büyük bir öykücünün, 1954'te yayımlanan *Alemdağ'da Var Bir Yılan* kitabıyla kendi öykü çizgisinden sapması, öykülerinde fantastik, hatta kimi zaman gerçeküstü denebilecek öğeleri ön plana çıkarması,

² Jale Özata Dirlikyapan, *Kabuğunu Kıran Hikâye, Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s. 38.

³ Ahmet Oktay, "Yazınımız Üstüne Notlar II", *Dost* 30, Mart 1960, s. 22.

⁴ J. Ö. Dirlikyapan, *Kabuğunu Kıran Hikâye*, s. 37.

Batı edebiyatındaki gelişmeleri de yakından izlemeye çalışan genç kuşak öykücülerini hayli etkilemiştir. Nitekim Ferit Edgü, kendi kuşağıyla Sait Faik arasındaki ilişki için şunları söyler: “Dostoyevski’nin, ‘Hepimiz Gogol’ün Palto’sundan geliyoruz’ dediği gibi, ben de, benim kuşağımın öykü yazarlarının büyük bir çoğunluğu da, Sait Faik’ten geliyoruz.”⁵

Ferit Edgü’nün şu söyledikleri 1950 kuşağı öykücülerini ne ölçüde etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir: “Bugün ortalarda, üstünde konuşulan romanlara, öykülere bakın: Sonunda hepsinin tortusu, toplum romanlarının tek bir açıdan açıklanmaya girişilmesinden başka bir şey değildir. Peki insan, insan nerde kalıyor?”⁶

Ferit Edgü *Ders Notları* kitabında “Ben küçük bir ozanım/büyükler gibi taşlara kazımıyorum adımı. Gölge, şu anda ocakta yanan/ ve beni ısıtan şu çam dalına düşsün yeter.”⁷ der. Bu cümle Edgü’nün dilini, yazarlığını özetleyen cümlelerden biridir. Mütevazı bir yazardır Edgü ve dilindeki yalınlık, sözcükleri mümkün olduğunca temkinli kullanışı ve tüm bunlara eşlik eden derinlik ile 50 kuşağının en öne çıkan isimlerinden biri olmuştur. Anlatılarının minimalist yapısı ve sıradan insanların gündelik yaşamlarına odaklanması Edgü’nün edebiyatını etkili kılan en önemli şeylerden biridir.

“Kendisi” başlıklı öyküsünde bir yazarın küçük bir odada sessizlik içerisinde gündelik bir takım eylemlerini, çaydanlığı ocağa koyuşunu, masanın üzerini karıştırmasını, pencereden dışarı seyredişini, aynada burun deliklerini inceleyişini küçük cümlelerle, sıradanlığın dile yansımış haliyle aktarıyor. İnsanın sıradan sıkıntısını anlatırken de, Hakkari’nin kasvetli iklimini, politik varoluşunu anlatırken de yalın ve belki de saydamlığa yaklaşan bir dil kullanıyor. Varoluşçuluğun etkisinin daha belirgin hissedildiği öykülerde dahi bu saydam dili görmek mümkündür.

Edgü’de Yazmak Eylemi

Ferit Edgü edebiyatı, yazma eylemi üzerine sorular soran ve okurla birlikte bu soruları yanıtlamaya çalışan bir yazındır. Edgü ‘Devam’ başlıklı öyküsüne “Niçin konuşmaya başlıyorum? Niçin konuşmaya başlıyorum? – susmuşken? Bir kez olsun susmuşken. Her zaman için susmuşken. Bir kez daha ağzımı açmamaya karar- Niçin yeniden?” diye sorarak başlar. ‘Paslanmış’ dili niçin kullanmaya çalıştığını sorgular. “Üstelik dili, kendi içinde bir sorun olarak görenlerdensin öyle değil mi? diyor F.”⁸

“Hiçbir zaman susamayacak (mutlak) mıyım? Hiçbir zaman susmamı sürdüremeyecek miyim?” diye sorar. Edgü’yü konuşmaya, kımıldamaya ve yazmaya iten şey nedir? Yazar özellikle “Devam” adı altında bir araya gelen minimalist öykülerinde bu sorunun peşindedir. Anlatmaya nereden başlayacağını, nasıl başlayacağını sorarken bir yandan başladığının da farkındadır ve “öyleyse devam” der. Ama bunu da bir diğer soru takip eder. “Peki ya nasıl devam?”. “Yazmak- ilkin devam etmek sonra başlamak- böyle diyor Büyük James (William).”⁹ “Başlamak, güç olan bu. Öyleyse başlamayı bırak, devam et. Nasıl? Başlamadan devam et. Sonra da başlarsın. Bu bir çözüm yolu mu? Tek çözüm yolu.”

Edgü için her şeyi anlatıp anlatmadığı, anlatacak şeyi kalıp kalmadığı kritik önemdedir. “Her şeyi anlatmadım mı? Hangisine ne eklemek? Hangisine yeniden başlamak?” sorusu, yazmanın anlamsızlığını ifade etmekten öte yazar için yaşamın, varoluşun değişmezliğinin sıkıntısıyla ortaya atılır. Bu boşluk içerisinde “ne anlattığını bilmeden”, “sözcüklerin gerisinde hiçbir şey aramadan” bunun üzerinde pek durmadan, kendi kendisiyle konuşarak ya da zaman zaman okura bir yönüyle dert yanan bir üslupla kalem oynatır.

⁵ Ferit Edgü, “Ferit Edgü ile Düünden Bugüne”, Söyleşi yapan: Feridun Andaç, Adam Öykü 31, Kasım-Aralık 2000, s. 59-70.

⁶ Ferit Edgü, “Umutsuzluğun Gücü”, Yeni Ufuklar 2, Nisan 1960, s. 70-74.

⁷ Ferit Edgü, *Ders Notları*, Ada Yayınları, İstanbul, 1977, s. 41.

⁸ Ferit Edgü, *Devam*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 5.

⁹ F. Edgü, A.g.k., s. 6.

“Belki bu konuşmanın, bu konuşma isteğinin kaynağının nerde olduğunu araştırmadan, bundan böyle sormadan, yalnızca konuşarak, konuşarak yalnızca, yalnızca bunun gerçekliğine inanarak, yalnızca susmanın imkânsızlığına inanarak, yalnızca bu gereksinmeye; özellikle sessizliği bozmadan, bozmaya çalışmadan, bozmamak için elinden geleni yaparak ve özellikle utanmadan ve yüreğin atışını artırmadan.”¹⁰

Konuşmak da, anlatmak da, yazmak da kesin bir bilinçle, bir hedef ya da amaç çerçevesinde değil, tam tersine bir umarsızlık hali olarak gerçekleşir gibidir. Bu durumun özellikle Edgü’nün toplumsal gerçekçiliğe eleştirel yaklaşımıyla ilintili olduğunu söylemek mümkün.

“Cevaplarım bile birer sorudur benim.”¹¹ der. Yine ‘Devam’da “Noktalama işaretlerinden (söylemem gerekli mi?) en çok soru işaretini severim.”¹² Sözlerini ekler. Edgü’nün küçük hacimli “Devam” isimli kitabında yer alan 10 minimalist öykünün hemen hepsinde harfler soru işaretlerine dönüşmüş gibidir. Edgü’nün sorular soran ve okuru bu sorgulama sürecine dahil eden üslubu yalnızca “Devam”da değil, “Ders Notları”nda ya da “Bir Gemi”de’ gibi öykülerinde de görülür. Yazmak, yazmaya nasıl başlanacağı ve nasıl devam edileceği başlı başına bir sorunsal olarak Ferit Edgü edebiyatının merkezinde yer alır. Buna zaman zaman “Devam”da olduğu gibi doğrudan sorular halinde, bazen de ‘Kaçkınlık’ ve “Bir Gemi”de’ öykülerinin satır aralarında anlatıcının ya da karakterlerinden dilinde rastlarız.

Yalnız neyi anlatmanın değil, nasıl anlatmanın da başlıca tasalarından biri olduğunu ifade eden Edgü, niçin yazdığını bilmeyi sorgulamadan nasıl yazdığına, nasıl yazmak istediğine odaklanır. Nerede, nasıl, niçin yazılmıştır öyküleri? “Ders Notları”nda belirttiği üzere, “Yazar nicedir verilebilecek bir cevabın olmadığını, yalnız soruların var olduğunu düşünüyor.”¹³ Ama Edgü bu sorunun yanıtını okurun da kendisinin de bilememesinin yazmamak için bir gerekçe olamayacağına inanır.

Edgü Gilles Deleuze’ün “‘Bir başlanamayacak olanı tekrarlamak...’ sözüne göndermede bulunurken, başlanamamış olana bir kez daha başlamak için, bir kez daha denemek için kalemi ele almak gerektiğini söyler.¹⁴ Deleuze’e yaptığı gönderme ve ardından söyledikleriyle, yazarak hakikate ulaşamayacağını ancak yine de denemek istediğini, yazmamanın ve susmanın imkânsız olduğunu anlatır. Edgü için yazma edimi bu yönüyle bir tür direnmek anlamı taşımaktadır;

“Yalnız yazarak devam edebilmek. Yazmak, bu soğuk cehennemde, direnmek demek.”¹⁵

“Denemek – yaşamayı ve yazmayı / yazmayı ve yaşamayı.”¹⁶

Anlattığını ve anlatamadıklarını bir kez daha anlatmayı denemek, başka sözcüklerle, izleri bir kez daha izlemek, belleği bir kez daha başka bir yönde çalıştırmak, Edgü’nün sıkça tekrarladığı, sorduğu sorulara verebildiği tek yanıttır.

Edgü kendini bulmak için de yazdığını belirtir. Yazarın, okurun kendisini bulmasına yardımcı olabileceğini ve aynı zamanda bunun yazarın kendini bulma süreci olduğunu “Ders Notları”nda söyler. “Elimden geldiğince, ulaşabildiğim insanlara başkalaşmış varlıklarının ötesine geçmeleri için olanaklar sunmak istiyorum.”¹⁷

“YA GEBER YA DA YAZ!” Birçok kez, istemeye istemeye yazı masamın başına otururken kendi kendime söylediğim bir cümledir bu.”¹⁸

¹⁰ F. Edgü, A.g.k., s. 7.

¹¹ Ferit Edgü, Ders Notları, s. 12.

¹² F. Edgü, A.g.k., s. 15.

¹³ F. Edgü, A.g.k., s. 43.

¹⁴ F. Edgü, A.g.k., s. 126.

¹⁵ F. Edgü, A.g.k., s. 127.

¹⁶ F. Edgü, A.g.k., s. 64.

¹⁷ F. Edgü, A.g.k., s. 56.

¹⁸ F. Edgü, A.g.k., s. 63.

Ferit Edgü için ‘susmanın imkânsızlığı’ dediğim şey bu sözlerinden de açıkça anlaşılmaktadır. Yazmak ona zevk veren, haz duyduğu ya da sıkıntısını seyrelttiği bir araç değil tam tersine onsuz yapamadığı, susmaktan korktuğu için sığındığı bir alandır. Edgü’nün insanın varoluş sınırları, bunalım, yalnızlık gibi temalar etrafında ördüğü öykülerinde düşler önemli yer edinirler.

“Ama burda sözünü ettiğim düşsel, düşlerden kurulu, ‘hayaller dünyası’ demek değildir. İnsanlardan, dış dünyadan yola çıkıp yepyeni bir dünya yaratmaktır söz konusu olan.”¹⁹ Düşler olmadan yazının da olmayacağına inanan bir yazar olarak Edgü düşsel olanın alanına sığınmanın gerçeklerden kaçış anlamına gelmeyeceğini şöyle vurgular: “Sanatçının amacı algıladığı dış dünyayı vermek de olsa düşsel’in alanına sığınmak zorundadır. Çünkü sanat, onun yaşadığı ortamda sığınabileceği bir ‘özel yurttur’. Bu, bir edimsizlik, bir kaçış değildir. Tam tersine dünyaya ve insanlara burdan açılır.”²⁰

Edgü’nün Karabasanları

Ferit Edgü’nün *Kaçkınlar* kitabının I. Kaçkın Öndeysi bölümü şu paragrafla başlar:

“... Bir hücreye tıktılar. Soluktu, sapsarıydı ışık. Tepeden geliyordu. Köşede yatan adamı gördüm. Sırtım kapıya dayalıydı. Bıraktıkları gibi. Dövecekler sanmıştım. Ama dövmediler. Ense köküm ağrıyor. Çok ağrıyor. Gene de rahatım. Oyuncakçının camını kırdım diye getirdiler beni buraya. Birisi de lokantanın duvarına işemiş. Herkesin içinde çıkarıp... Oh, oh... gülüyorlardı dışarda. Beni buraya getirene anlattı. Sarı bıyıklısı, Oh oh, iki deli yanyana, dedi..

Gülüştüler. İşte o. Yatan o olacak. İşemiş. Herkesin içinde. Herkesin. Bense...”²¹

Edgü’nün öykülerinde anlamsızlık, sıkıntı ve hiçlik fikri baskın olarak yer alır. Bunda o dönem yoğun olarak çevrilmeye başlanan varoluşçu yazarların metinlerinin büyük etkisi vardır. Neden hücreye tıklandığını kendisinin de bilmediği bir karakter, lokantanın duvarına işeyen bir adam ya da “Bir Gemide” olduğu gibi o gemide o anda niçin olduğu bilinmeyen, ne yöne gittiği belirsiz bir yolcu yaşamın, varoluşun anlamsızlığını tuhafılarıyla göstermeye çalışır. Edgü’de bilhassa Kafka’nın etkisinden söz etmek gerekir. Karakterler kendilerini bir takım tuhaf ve gizemli olayların içerisinde bulur, ne yapacağını bilmez ve basit sorular sorar. Örneğin, evini arayan bir öykü kişisi, “Yitik Bokpüsürleri Arama Odası” diye bir yere gelir ve oradaki bir görevliye oturduğu sokağın nerede olduğunu sorar. Ancak adam “Bu kentte böyle bir yer yok” der.

“Sanrı” öyküsünün kahramanı da “şu duvarın üzerindeki bu parçayı boyamaya” mahkûm bırakılmıştır. Ferit Edgü, Demir Özlü’den farklı olarak, içinde bulunduğu “anlamsız” dünya için sürekli sızlanmak yerine, Kafka’yı anımsatan bazı simgelerle ve olay anlatımlarıyla bun anlamsızlık vurgusunu daha etkileyici kılmaya çalışmıştır.²²

Edgü’nün *Kaçkınlar* kitabının “Odada” başlıklı bölümünde de sandalyeler, masa, yatakla dolu tıktık bir odayı anlatıyor. Odada bulunan kocaman bir fareyle savaşıyor, sonunda ondan kaçışın olamayacağını anlayan bir karakter... Ferit Edgü’nün öykülerinde, varoluşa dair sıkıntının ve bunalımın evde bulunan kocaman farelerle, *Sanrı*’da olduğu gibi kişinin bedeninde birden ortaya çıkan bir yarayla ya da kentin üzerinde yükselen dayanılmaz kokularla belirginleştiğini görürüz.

Kaçkınlar’da yer alan “Odada” öyküsünde, anlatıcının sıkıntısını aktaran bir tür simge olarak fareler seçilmiştir. Dış dünya bir cehennem olarak algılayan karakterin içerideki, evdeki dünyasında da sıkıntı peşini fareler aracılığıyla bırakmaz.

¹⁹ F. Edgü, A.g.k., s. 44.

²⁰ F. Edgü, A.g.k., s. 43.

²¹ Ferit Edgü, *Kaçkınlar*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 17.

²² J.Ö. Dirlikyapan, *Kabuğunu Kiran Hikâye*, s. 114.

“Bu dünya cehennem, cehennem... Dışarda çevredekiler. Odanda, yalnız odanda... Gündüzleri çıkmayıp, başkalarına görünmekten kaçıp, bir sığınak gibi saklandığın, dağımlığı sevdiğin, kirini tozunu benimsediğin odanda bile... fareler, burda da bir başka kılıkta... Bir yer yok mu ki...”²³

Onu rahatsız eden şeyin yalnızca bir fare olduğunu düşünür ve zehirlemek için odaya bir parça zehirli peynir bırakır. Fare ile olan savaşı eve bir kapan kurmaya karar vermesiyle devam eder. Kurduğu kapan ile fareyi öldürür. Artık farelerin huzursuzluğunu oluşturan tıkırtılarından kurtulmuşken bir gün bir düş kurar. Bu düşte fare gün geçtikçe büyüyerek bir kediye ve ardından bir kuzu, bir koyun ve bir domuza dönüşür. Ve bir gece evin içerisinde yeniden bir tıkırtı duyarak uyanır. Fare yine karşısındadır. “Anladım ki bunlardan kurtulmak hiçbir zaman mümkün değildir. Belki yeni bir ev yaptırınca...”²⁴ Anlatıcı artık savaştan çekilir ve yenilgiyi kabul eder. “Nasil olsa günün birinde yenileceğimi biliyordum.” der.²⁵

“Dışarsı” öyküsünde karakterin eski sevgilisi Aysel’i yıllar sonra yeniden görünce söyledikleri, öykünün absürd ya da gerçeküstücü birtakım unsurlarla kurulduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

“Aysel’i karşı kaldırımda görünce gidip yanında durdum. Beni görünce şaşırды. Gülümsemeyle çalıştı. İçimde ona karşı bir istek uyanıdı. Ne yaptığımı sordu. Hiç, dedim. Eski günleri anısdım. Onunla. Bütün çıplaklığıyla. Onu özlemiş olduğumu gördüm. Biraz şaşkınlıkla. Onunla evlenseydim durumum değişir miydi? diye düşündüm. Bir iki varsayım kurdum. Örneğin, bir sevişmenin ardından, hemen değil, dokuz ay kadar sonra beni doğurabilir miydi? İçin için güldüm. Sonra dışa vurdum gülüşlerimi.”²⁶

Yine “Dışarsı” kitabında karakter, bir lokantada kendisine güldüklerini düşündüğü kişilere “işte bak gül, bak gül işte, buna, buna...” diye bağırır ve orada herkesin ortasında lokantanın orta yerine işer. Karakolda polis neden lokantadan çekip gitmediğini sorunca bunun yenilgi anlamına geleceğini söyler, “tıpkı farelerde olduğu gibi”. Farelerle savaşımdan yine yenik olarak ayrılmıştır. Dış dünyadan soyutlanmış, eve, odaya, hücreye ya da bir gemide tıklmış kalan karakterlerin ‘içeride’ de varoluşun huzursuzluklarından sıyrılamayacağı anlaşılır. Ötekilerden kaçış mümkün değildir ve yenilgi kaçınılmazdır.

“Yaşayan” isimli öyküsünde ise gökdelenlerin yükselmeye başladığı bir kentte evi yıkılırken oraya girmeye çalışan Salih’in Kafka’nın soyundan geldiğini söyler. Anlatıcı yıkıcıların kendi evi için de geleceğini beklemektedir.

Kafka’nın etkisinin açık biçimde görüleceği Ferit Edgü öykülerinden bir diğeri ise “Leş”tir. Siyah bir teknede evine dönmek için hızla kürek çeken öykü karakteri, tekneye bir leşin takıldığını fark eder. Leşi küreklerle iter ama teknedeki sıyrılmamasını sağlayamaz. “Bir Gemide” olduğu gibi, o teknede niçin bulunduğunu, oraya nasıl geldiğini bilmemektedir. Ve leş giderek ağır bir koku salmaktadır. Adam ise bir an önce karaya varmak ve bu leşten kurtulmak istegindedir. Sabah bir kumsalda uyandığında o leşin ayaklarına yapıştığını görür.

“Tüm gücüyle çekiyordu beni kendine. Yere yuvarlandım. O, ona konduramadığım bir güçle abanıyordu üstüme, boğarcasına kısırmış beni. Kurtulmak için çabaladıkça daha bir eziyordu. Ben’i eziyordu, eziyordu, yok ediyordu. Ben’i kurtulmaya çalıştıkça, Ben’i, Ben’i, Ben’i...”²⁷

Edgü’nün öykülerinde anlatıcının ya da karakterin peşini bırakmayan belirsiz varlık ya da sesler sembolik unsurlar olarak kullanılır ve sıkıntıdan “dışarıda” ya da “içeride” kaçışın mümkün olamayacağını ifade eder.

²³ F. Edgü, Kaçkınlar, s. 24.

²⁴ F. Edgü, A.g.k., s. 30.

²⁵ F. Edgü, A.g.k., s. 30.

²⁶ F. Edgü, A.g.k., s. 34-35.

²⁷ Ferit Edgü, Leş, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 51.

Susmak ve Anlatmak Arasında Mırıldanmak

Edgü'nün "Devam"da ve diğer birçok öykü ya da anlatısında yazmaya, sessizliğini bozmaya dair sorularını, bu sorular etrafında zihninde yürüttüğü hesaplaşmayı ve kağıt üzerine döktüğü yanıtları birbiriyle iç içe olmak üzere okurla paylaştığını görürüz. Bu yanılla aşağıda yer alan "Devam"daki anlatıcının söylediklerinden de hareketle Edgü için yazma eyleminin 'sessizlikte mırıldanmak' olarak tanımlanabileceğini söyleyebiliriz.

"Ölümün önünde-
Sessizlik var. Yalnız
Sessizlik var, evet. Başka hiçbir...
Peki sessizlikte?
Sessizlikte mi? Mırıldanma olabilir".²⁸

Susmanın imkânsızlığıyla konuşmak, anlatmak arasındaki gerilimle Edgü'nün yazınında sıkça karşılaşırız. Bir tür sayıklar gibi yazarken susmayı düşünmez. Susmanın imkânsız olduğunu pek çok kez tekrar eder. -"Olabilir mi/bile/yalnızca sözcükler mi/başka hiçbir şey yok mu/bile/düzensiz saçmalamalar/mı?)"²⁹

Ferit Edgü'nün Kafka, Adorno, Beckett gibi yazarları okuması ve dile ve edebiyata dair sorduğu sorulara yanıtlar verirken onlardan esinlenmiş olması epey dikkat çekicidir. Örneğin Edgü 'Ders Notları'nda şöyle der:

"Beckett yapıtında bir çıkmazı (insanoğlunun çıkmazını) ortaya koyuyor. Önerilen hiçbir çözüm yolu, verilen hiçbir karşılık geçerli değildir bu tür sanatçı için. Nâzım tipi sanatçı inandırmak ister. Beckett, Kafka tipi sanatçı aramak. Biri karşılık getirir. Öbürü soru. (...) 'O'da bu iki eğilimi birleştirmeye çalıştım. (Çünkü bu iki sanatçı tipi bir arada yaşıyor bende.) Yıllarca umutsuzluk içinde yazdım. Yıllarca umutsuzluğu yazdım. Kimse'nin son noktasını koyduğumda 'İçinde, umutsuzluğu yıkmayan bir cümle olmadan, bir daha yazmam umutsuzluğu' dedim kendi kendime. Umutsuzluk da yazılabilir. Ancak neden hep aynı türküyü söylemek? Dün anlıyordum Beckett'i. Bugün gene anlıyorum. Anlamadığım, niçin yazmaya devam ettiği?"³⁰

Beckett'in *Mutlu Günler*'de ya da *Murphy*'de anlamsız olarak kabul ettiği "varoluş" bir yandan hayatın hakikatini anlamamız ve görebilmemiz için düşünme çabasına girmemizi sağlar. Sanki Ferit Edgü de tuhaf, absürd öyküleriyle bunu yapmak istiyor gibidir. Beckett *Murphy*'de bedeninin ait olduğu fiziksel dünyada asla tam özgür olunamayacağını, gerçek özgürlüğün düşüncelerde yaşayabileceği fikrini ana izlek haline getirirken, Edgü'nün öykülerinde kendini dış dünyadan soyutlamaya çalışan, düşsel olanın alanına yönelen karakterler vardır. Beckett ile Edgü'yü karşılaştırmak ve ikisinin de birbirine benzer yazarlar olduğunu söylemek değil elbette amacım. Ancak özellikle "Ders Notları"nda Beckett'ten alıntılar yapan Edgü'nün dile ve yazmak eylemine dair sorularına yanıt ararken, öykülerini kurarken ne ölçüde ondan etkilendiğini anlamaya çalışmak önemlidir.

Bir keresinde Beckett, dostu James Joyce'un elindeki materyale sürekli olarak bir şeyler eklediğini belirtmiş ve şöyle demişti: "Halbuki ben kendi tarzımın yoksullaşmada, bilgi yoksunluğunda, alıp götürmede, eklemekten çok çıkarmakta yattığının farkına varmıştım." Beckett, memleketlisi Swift'le birlikte, eksilmekten alınan vahşi bir hazzı paylaşmaktadır.³¹

²⁸ F. Edgü, *Devam*, s. 9.

²⁹ F. Edgü, *A.g.k.*, s. 35.

³⁰ F. Edgü, *Ders Notları*, s. 144-145.

³¹ Terry Eagleton, "Siyasi Beckett mi?", <http://www.narteks.net/tiyatro-kritikleri/eylul-1941-fasizm-kosullari-bir-sanatci-siyasi-beckett-mi-terry-eagleton.html>

“Çoğu kez bitmiş bir sanat yapıtından çok niçin o yapıtın taslağı çekiyor ilgimi? (...) Yoksa taslakta yetkinlik sevdası henüz ortaya çıkmadığı için mi?” diyen Edgü’nün, Beckett’in anlam aranmasına müsaade etmeyen perspektifsiz anlatısından, minör dilinden etkilendiğini söylemek mümkün müdür? Beckett suskuyu bir şiddet olarak anlamın karşısına yerleştirmek, anlamı anlamsızlaştırarak yok etmek ve böylece estetik iç mekânda ortaya çıkacak olası saf anlamı açığa çıkarmak, bunu bir potansiyel olarak yapıtta tutmak ister. Edgü’nün yazını ise bundan çok daha uzak ve farklı olarak, minimalizm ile suskunluk arasında dolaşan, her şeye rağmen umut barındıran, susmanın imkânsızlığının bilincinde olarak oluşturulan anlatılardır.

Kaynakça

- ADORNO, Theodor (1985), *Estetik ve Politika, Çev ve Der: Ünsal Oskay, Eleştiri Yayınevi, İstanbul.*
- DİRLİKİYAPAN, Özata Jale (2010), *Kabuğunu Kıran Hikâye, Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı, Metis Yayınları, İstanbul.*
- EDGÜ, Ferit (1958), “Mutlu Tedirginlik”, *Yeni Ufuklar* 70 (Mart 1958) : 333-36
- EDGÜ, Ferit (1960), “Umutsuzluğun Gücü”, *Yeni Ufuklar* 2 (Nisan 1960) : 70-74
- EDGÜ, Ferit (1977), *Ders Notları, Ada Yayınları, İstanbul, 1977.*
- EDGÜ, Ferit (2000), “Ferit Edgü ile Düünden Bugüne”, *Söyleşiyi yapan: Feridun Andaç, Adam Öykü* 31 (Kasım-Aralık 2000) : 59-70
- EDGÜ, Ferit (2001), *Devam, Sel Yayıncılık, İstanbul.*
- EDGÜ, Ferit (2007), *Bir Gemide, Sel Yayıncılık, İstanbul.*
- EDGÜ, Ferit (2009), *Kaçkınlar, Sel Yayıncılık, İstanbul.*
- OKTAY, Ahmet (1960), “Yazınımız Üstüne Notlar II”, *Dost* 30 (Mart 1960) : 20-25